

VERSLAG

DE ROL VAN KUNST EN CULTUUR IN INTERREGIONALE SAMENWERKINGSPROJECTEN EN PROGRAMMA'S

Kunstencentrum BUDA, 27-28 november 2009

Organisatie: VTi, La Bellone, ONDA en de partners van het NEXT Festival

De internationale dimensie van de kunstenpraktijk is de laatste decennia sterk toegenomen. Culturele samenwerking in Europa is vandaag een multilaterale stroom van projecten en samenwerkingen die worden opgezet door kunstenaars, non-profit organisaties, musea, theaters, bedrijven... en ook nationale overheden en de organisaties die er onder ressorteren. Projecten waarbij uitsluitend nationale overheden betrokken zijn, zijn steeds minder de norm. Deze ontwikkelingen geven aanleiding tot een reeks van vragen en reflecties over toekomstige internationale culturele praktijken en cultuurpolitiek.

- In welke mate zijn nationale en culturele grenzen een hinderpaal voor interregionale samenwerking? Welke territoriale strategieën kunnen ontwikkeld worden om die grenzen te overstijgen en zelfs een meerwaarde te ontwikkelen?
- Op welke manier kunnen kunst en cultuur een bijdrage leveren aan de sociale en economische ontwikkeling van een regio? En wat zit er in voor kunst en cultuur? Welke nieuwe kruisbestuivingen kunnen op lokaal niveau ontstaan tussen kunst en technologie, onderzoek, toerisme, onderwijs, werkgelegenheid,... ?
- Nationale overheden hebben niet meer het monopolie op het vlak van cultuurbeleid. Welke mogelijkheden zijn er op regionaal/Europees niveau? Hoe kunnen de verschillende overheidsniveaus beter samenwerken en gemeenschappelijke of complementaire belangen ontdekken of doelstellingen definiëren?

Om antwoorden en toekomstpistes te zoeken, organiseerden VTi, La Bellone en ONDA op 27 en 28 november 2009 in kunstencentrum BUDA een studiedag over de mogelijkheden van kunst en cultuur in interregionale samenwerkingsprojecten. De focus lag meer specifiek op de mogelijkheden voor culturele projecten in Interregprogramma's. 105 deelnemers uit hoofdzakelijk Vlaanderen, Wallonië en Frankrijk woonden de tweedaagse conferentie bij.

Jessica Monteyne (INTERREG-secretaris programma Frankrijk-Wallonië-Vlaanderen)

Voorstelling en positionering van INTERREG

Jessica Monteyne gaf een voorstelling van de doelstellingen en de context van INTERREG als instrument ter ondersteuning van interregionale en grensoverschrijdende samenwerking in Europa. INTERREG is een initiatief van de Europese Gemeenschap dat als doel heeft de interregionale samenwerking binnen de Europese Unie te bevorderen. Het werd opgestart in 1989, en wordt gefinancierd door het [Europese Regionale Ontwik-](#)

[kelingsfonds \(European Regional Development Fund \(ERDF\)\)](#). Het huidige programma is INTERREG IV, dat de periode van 2007-2013 beslaat.

INTERREG werd ontwikkeld om de samenwerking tussen de verschillende lidstaten van de Europese Unie op verschillende vlakken te bevorderen. Eén van de hoofddoelen is het minimaliseren van de invloed van nationale grenzen om zo een gelijke economische, sociale en culturele ontwikkeling van het hele gebied binnen de Europese Unie tot stand te brengen.

In onderstaande presentatie schetst Jessica Monteyne de plek van Interreg en het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO) in het Europese beleid, geeft zij een overzicht van operationele Interregprogramma's in de Provincie West-Vlaanderen, een aantal voorbeelden van succesvolle culturele Interregprojecten en een aantal praktische *do's* en *don'ts* voor wie zelf een project wil opstarten.

Bekijk de presentatie online: <http://www.slideshare.net/jessicamonteyne/interreg>

Prof. dr. Andreas Wiesand (ERICarts, Bonn)

Over de bijdrage van cultuur tot de lokale en economische ontwikkeling als onderdeel van het Europese regionale beleid

Cultuur is altijd al een belangrijke factor voor de economische ontwikkeling en de lokale aantrekkingskracht van Europese regio's en steden geweest. De verschillende wijzen waarop cultuur is geïntegreerd in het kader van de Europese samenhang en het regionale beleid zijn nog steeds voor het grootste deel ongekend. Het is de bedoeling van de komende studie om deze onbekenden te onderzoeken. Een nieuwe door de EU uitgeschreven studie, uitgevoerd door [Centre for Strategy & Evaluation Services](#) en [ERICarts](#), richt zich op de analyse van een aantal geselecteerde culturele projecten die via het structuurfonds werden ondersteund in de periode 2000-2006, en zal onderzoeken op welke wijze culturele aspecten in de regionale ontwikkelingsstrategieën werden ingevoegd tijdens de periode 2007-2013.

ERICarts is een onderzoeksinstuut met een kantoor in Duitsland, maar een echt Europees orgaan. De basis is een netwerk van nationale correspondenten, cultureel-beleidsdeskundigen uit verschillende Europese landen, gespecialiseerd in verschillende disciplines. Er wordt vergelijkend cultuurpolitiek onderzoek gedaan naar diverse thema's, bijvoorbeeld over gendergelijkheid, de status van kunstenaars in Europa, mobiliteit van de culturele actoren, interculturele dialoog,... en nu loopt een project samen met CSES, over de plek van cultuur in regionale ontwikkeling, meer specifiek de [Structurele Fondsen](#) van de EU, waar ook Interreg en EFRO een plek hebben.

Dit onderzoek verzamelt feiten en ervaringen van culturele projecten in de structuurfondsen, voor de periode 2000-2006 en 2007-2013. Dit met het oog op een nieuwe beleidsperiode voor 2014-2020. Enkele grote lijnen van het nog lopende onderzoek, waarvan de resultaten voorjaar 2010 gecommuniceerd zullen worden:

- Structurele fondsen kunnen in de toekomst steeds meer mogelijkheden voor financiering zorgen. In de context van de financiële crisis is de financiële situatie van voornamelijk zelfstandige actoren, die niet verzekerd zijn van meerjarige budgetten, onzeker geworden. Het wordt belangrijk om bronnen voor aanvullende financiering te vinden. Structuurfondsen zijn de aangewezen weg, zegt Wiesand. Tot 40-45% van de huidige operationele programma's kan in principe worden gebruikt voor culturele projecten. Het

budget is relatief groot in vergelijking met andere EU-instrumenten of programma's, bijvoorbeeld het Cultuurprogramma. Deze programma's worden bovendien geëxploiteerd op lokaal niveau, wat handig en praktisch is.

- Hedendaagse kunst is hier echter schaars bedeed. Meestal kiezen culturele projecten de invalshoek van erfgoed en/of toerisme. Podiumkunsten komen vaker voor dan beeldende kunst, maar toch in minder dan 10% van de cases.
- Niet alle operationele programma's benadrukken cultuur als een mogelijke piste voor regionale ontwikkeling. In Duitsland is dit zeer uitzonderlijk, Frankrijk is een goed voorbeeld. Portugal / Griekenland hebben zelfs een operationeel programma over cultuur als zodanig (met focus op interculturaliteit en erfgoed).
- EU geeft 1,7% van de structuurfondsbudgetten, in totaal 5 miljard euro, uit aan culturele projecten. Hiervan wordt 2/3 besteed aan erfgoed en culturele infrastructuur (meestal in verband met erfgoed). In België is 1,5% van de budgetten geormerkt voor cultuur. Deze zijn de officiële cijfers, de werkelijkheid verschilt soms: soms maakt een operationeel programma geen melding van cultuur als zodanig, maar worden projecten met een culturele dimensie niet uitgesloten.

Wat kunnen we proberen om dit te veranderen? De rol van cultuur in de operationele programma's zou kunnen worden uitgebreid, door sterker uit te gaan van de eigen kracht van de cultuursector en meer te wegen op het beleid, met een toekomstige aanpassing van de programma's als doel, zo stelt Andreas Wiesand.

Een belangrijke aanbeveling voor de sector zou kunnen zijn dat men zich niet beperkt tot het eigen perspectief, maar bij dergelijke dossiers zichzelf in een positie van buitenstaander plaatst. Tegelijk is het best dat de cultuursector niet in de eerste plaats vertrekt vanuit doelstellingen van de structurele fondsen, omdat dit misschien niet al te aantrekkelijk is voor de sector.

Belangrijk is dus dat de sector zijn invloed aanwendt om meer te wegen op de bestaande programma's en de prioriteiten daarin. In het verleden is de culturele sector te terughoudend geweest in het benadrukken van het belang van cultuur voor economische ontwikkeling en innovatie. Bijvoorbeeld: de iPod is in oorsprong een artistieke uitvinding, ontstaan vanuit de behoefte van muzikanten om muziek op te slaan. Dit bewustzijn is vooral nodig in de regio's die voor hun ontwikkeling een beroep doen op postfordistische strategieën. Er is meer zelfvertrouwen nodig in de sector, voor wat betreft de bijdrage van de kunsten aan de ontwikkeling in de samenleving. Deze mentaliteitswijziging is nodig om succesvolle projecten te ontwikkelen.

Moeilijk is evenwel ten eerste de bureaucratische zwaarte, en de kwestie dat dergelijke projecten vooral opgevolgd worden met economische meetsystemen, die de nadruk leggen op kwantitatieve outputindicatoren. Cultuur is hier niet bij gebaat, een meetstelsel dat meer wijst op kwalitatieve en langetermijneffecten is meer geschikt om de bijdrage van cultuur aan regionale ontwikkeling te argumenteren. Ook op dit punt heeft de sector de verantwoordelijkheid om dit aan te kaarten bij beleidsmakers.

Drie casestudy's

Kunst, territorium en grensoverschrijdende publieksonwikkeling: Romaric Daurier (Le Phenix, Scène nationale de Valenciennes) (in het Frans met vertaling naar het Nederlands en Engels)

Romarc Daurier is directeur van Le Phénix, Scene Nationale de Valenciennes en werkte eerder als zakelijk leider voor Bonlieu (Scène nationale Annecy), van waaruit hij betrokken was bij het opzet van het grensoverschrijdende kunstenfestival Extra - een samenwerking van Bonlieu met l'adc Genève en het Théâtre Saint-Gervais Genève. In het kader van het Interreg IV-programma Frankrijk-Zwitserland promoot EXTRA de spreiding van voorstellingen in beide landen, via een reeks van acties: een multidisciplinair festival over culturele, esthetische, politieke en andere grenzen, professionele ontmoetingen, publieksuitwisseling en trainingsprogramma's.

Vertrekkend van deze ervaring zoomde Daurier in op de organisatorische implicaties voor organisaties die zich engageren in grensoverschrijdende regionale samenwerkingsverbanden. De ontwikkeling van een grensoverschrijdend project vergt immers iets van een 'Copernicaanse revolutie' voor partners en initiatiefnemers van projecten, argumenteert hij. Het is niet simpelweg een voortzetting van de bestaande praktijken. Een grensoverschrijdende samenwerking vraagt om ingrijpende veranderingen in management en relatie tot de omgeving, zeker in territoriale zin. Zich verhouden tot een ander territorium betekent dat een organisatie haar referentiepunten moet herdenken, zeker in relatie tot het publiek. Om die reden moet een organisatie op projectmodus overschakelen, buiten de gewone werkprocedures. Door middel van een praktische case studie zal worden om te zien hoe de middelen van een bedrijf worden herschikt door een grensoverschrijdend project en wat de langetermijnvoordelen zijn.

Bekijk de presentatie online: <http://www.vti.be/nl/files/presentation-romarc-daurier-inter-reg-conference-27112009>

Kunst, economie, onderzoek, technologie: Clarisse Bardiot (CECN) over Transdigital (in het Frans met vertaling naar het Nederlands en Engels)

Transdigital is een interregionaal platform voor onderzoek, technologie en kunst. Het doel van [TRANSDIGITAL](#) is het opzetten van een dynamisch netwerk tussen bedrijven gericht op onderzoek, kunst of technologie, met digitale technologie als gemeenschappelijk raakpunt. Het netwerk wil partners doorheen drie verschillende soorten acties samenbrengen: seminars, workshops en gemeenschappelijke onderzoeksprojecten, met spelers uit de Waalse, Vlaamse en Noord-Franse regio's.

Kunst en stedelijke her-uitvinding (in het Engels): Corina Oprea (Intercult, Zweden) over Black Seas/North Seas

[Black/North SEAS](#) brengt kunstenaars en nieuwe producties uit elf verschillende landen naar Zweden, Noorwegen en Engeland langs de kusten van de Zwarte Zee en de Noordzee. Performance, theater, video, installaties, dans en muziek worden voorgesteld op nieuwe stedelijke plekken en trefpunten. Black/North SEAS is een lopend onderzoek van hoe artistieke initiatieven stedelijke her-uitvinding en milieukwesties op de voorgrond kunnen brengen, precies doorheen de confrontatie met de hedendaagse stedelijke omgeving.

Rondetafel: de rol van kunst en cultuur in interregionale samenwerkingsprojecten

Doelstelling van deze sessie is tweevoudig: kapstukken aanreiken voor wie in de praktijk aan de slag wil met Interreg en ook beleidsaanbevelingen, voor EU en lagere overheden die operationele programma's ontwikkelen.

Gebaseerd op de interventies van Serge Rangoni en Donato Giuliani is er een uitwisseling van ervaringen en visies over de rol van kunst en cultuur in interregionale samenwerkingsverbanden. Welke mogelijkheden zijn er voor kunst en cultuur in interregionale samenwerkingsverbanden? Welke rol kunnen kunst en cultuur spelen bij de ontwikkeling van regio's of interregionale samenwerking? Op welke manier kunnen verschillende overheidsniveaus beter samenwerken?

Serge Rangoni (Theatre de la Place, Luik) over [Regiotheater/Regiodans](#)

Regiotheater/regiodans is een grensoverschrijdend samenwerkingsverband met verschillende partners: [Théâtre de la Place / Liège](#), [Theater aan het Vrijthof / Maastricht | cultuurcentrum / Hasselt](#), [Kulturbetrieb der Stadt / Aachen](#) en [Chudoscnik Sunergia / Eupen](#). De opdracht bestaat eruit een gemeenschappelijke culturele ruimte creëren in de Euregio, via een reeks van acties:

- een gemeenschappelijk theaterseizoen creëren
- banden smeden tussen de festivals
- een euregionaal netwerk + festival voor de dans
- een communicatienetwerk oprichten
- de mobiliteit van het publiek en de stukken aanmoedigen
- vertrouwdheid met de taal van de buur aanmoedigen
- productie van een theaterstuk over de Euregio

Bekijk de presentatie online: <http://www.vti.be/nl/files/presentation-serge-rangoni-interreg-conference-27112009>

Presentatie Donato Giuliani (Directie Cultuur, Regio Nord-Pas-de-Calais)

Donato Giuliani is verantwoordelijk voor de internationale pool bij de directie cultuur van de Regionale Raad voor Nord-Pas-de-Calais. Hij heeft een verleden in de theaterpraktijk, wat zijn denken over internationale samenwerking voedt. In zijn presentatie duidt hij de interregionale strategie van de Conseil Régional van de Région Nord-Pas de Calais zoals die sinds 2003 is ontwikkeld. Vanuit een samenwerking met naburige regio's (Vlaanderen en Wallonië) zijn - middels een gemeenschappelijk uitgewerkt charter - samenwerkingsverbanden ontwikkeld met een twintigtal regio's wereldwijd. Projecten werken op verschillende niveaus: ondersteuning van mobiliteit, uitwisseling van expertise, opzetten van evenementen.

Wat betreft het EU-cohesiebeleid, zijn de voornaamste objectieven het stimuleren van competitiviteit en territoriale samenwerking - Interreg - waarbinnen drie strengen met zeer verschillende invalshoek bestaan. De Région NPDC werkt vooral op niveau van Interreg IVC, als kader om cultuurpolitieke samenwerkingsverbanden in werking te stellen. Men werkt op langere termijn aan een project om cultuur sterker op de kaart te zetten in Interreg 2014-2020. De bedoeling is daarbij om cultuur niet te reduceren tot toerisme maar ook vanuit andere dimensies, met name creatie, en ook deze dimensies te bekijken vanuit hun territoriale dimensie.

Bekijk de presentatie online: <http://www.vti.be/nl/files/presentation-donato-giuliani-interreg-conference-27112009>

Wijziging van deze presentatie is verboden en verdere verspreiding is enkel toegestaan na de uitdrukkelijke toestemming van de Direction de la Culture, Conseil Régional du Nord-Pas de Calais.

Debat

Samenvatting 27/11

Moderator Franky Devos licht enkele punten op uit de eerdere presentaties en discussies.

- Identiteitsopbouw in grensoverschrijdende zin als cruciaal objectief voor de EU bij de uitbouw van Interregprogramma's.
- Wat het programma France-Wallonie-Vlaanderen betreft: er is een relatief beperkte investering in tripartite programma's, bilaterale programma's zijn sterker ondersteund.
- Het belang van de economische component is zeer groot bij dergelijke kaderprogramma's. Tip van de vorige dag: 'Leg in je aanvraag de nadruk op links met economische ontwikkeling en innovatie'. Bij de culturele sector is de vrees voor instrumentalisme soms niet weg, maar Wiesand pleitte voor empathie t.a.v. het niet-culturele perspectief.
- Administratie, administratie, administratie: Interregdossiers zijn een gevecht met riemen papier.
- De meeste projecten gaan over erfgoed en erfgoedtoerisme: hoe komt dat, en hoe kan het aandeel van de kunsten hierin verhoogd worden?
- We onthouden een pleidooi voor een sterker zelfbewustzijn van de culturele sector ten aanzien van zijn bijdrage aan de samenleving: dat moet je sterker benadrukken, om te kunnen wegen op de agendazetting van dergelijke programma's.
- De zwakte van cultuur is de moeilijkheid om economische kwantitatieve outputs te bewijzen (bijvoorbeeld aantal toeschouwers, hotelovernachtingen... Intellectuele, artistieke return (outcome) of langetermijneffecten zijn moeilijker te argumenteren.

Publieksuitwisseling in een territoriale omgeving. Hoe komen we verder dan het inleggen van bussen, afstemmen van ticketprijzen en gemeenschappelijke communicatie? Hoe kan dit geïntensiveerd worden?

Corina Oprea: men spreekt in een dergelijke context vaak over een festival als een parade van nationaliteiten, maar de identificatie van een publiek is complexer, meer gelaagd. Producties moeten op territoriaal niveau een publiek aanspreken, dus moeten ze inspelen op wat leeft in een gemeenschap, waarbij nationale identiteit niet de enige dimensie is.

Volgens de partners bereikt NEXT op dit punt grenzen en komen fundamenteel verschillende perspectieven op tafel: wat begrijpt men onder een vernieuwend artistiek programma? Daar wordt door de partners een verschillende invulling aan gegeven.

En wat is de beste strategie: een groot festival, zoals NEXT? Of links uitbouwen tussen lokaal ingebedde initiatieven, zoals Regiotheater/Regiodans? Hoe worden gesprekken gevoerd tussen de partners, bijvoorbeeld in gemeenschappelijke programmeringscomités?

Didier Thibaut: De te volgen strategie zal verschillen van regio tot regio. Alleszins is er bij NEXT zeker een spanning tussen grensoverschrijdende artistieke ambities en lokale gevoeligheden.

Serge Rangoni: Links tussen organisaties worden ontwikkeld in een leerproces. Het is een gesprek dat groeit. In het geval van Regiotheater/Regiodans was publieksuitwisseling een

eerste stap, nadien ontwikkelt zich een meer open gesprek over gemeenschappelijke programmering.

Donato Giuliani: De grootste moeilijkheid is dat de lokale/regionale politiek zich te weinig verhoudt tot Europese dimensie. Er wordt te veel over budgetten gesproken. De grote meerwaarde van cultuur in regionale ontwikkeling blijkt te liggen in de bijdrage van kunstenaars aan innovatie en creativiteit. De link zou kunnen zijn dat ook lokale overheden daar meer op inspelen. In het Frans-Engelse programma blijken de budgetten te weinig aangesproken te worden. Waarom? Omdat het politiek-regionale gesprek er sowieso niet goed loopt. Dat werkt beter in de samenwerking Frankrijk-België.

Rol van kunstenaars in het territorium

Didier Thibaut: Wat is een territoriaal project? In NEXT is er bij de partners een sterke gezamenlijke artistieke betrokkenheid, maar dit is ook een politiek project: de wil vanuit de cultuuractoren om sterker te wegen op de ontwikkeling van de eurometropool.

Corina Oprea: De 'territoriale' dimensie betreft de rol van kunstenaars in een levende gemeenschap, eerder dan de politieke verhoudingen tussen structuren. Het gaat erom in te spelen op de gevoeligheden in een gemeenschap, en kunstenaars hebben daarin een grote empathie. Black/North SEAS is hiervan een goed voorbeeld. De plek van de kunstenaars in andere projecten zou sterker uitgebouwd kunnen worden in andere projecten.

Didier Thibaut: Deze discussie wordt ook gevoerd in NEXT en is een heikele kwestie. Er is steeds meer gemeenschappelijks, maar er zijn vele obstakels die overwonnen moeten worden vooraleer het territorium echt een inspiratiebron zal kunnen worden voor kunstenaars.

Ann Olaerts: Is deze vorm van analyse gemaakt, om na te gaan wat de vraag van Corina zou betekenen voor de eigen regio?

Didier Thibaut: Nog niet echt, dit zal wel nodig zijn om het gesprek met politici sterker te kunnen aangaan. De vraag in het geval van NEXT is ook op welke manier het netwerk van regionale spelers uitgebreid kan worden. Ten slotte is er ook de vraag naar de duurzaamheid. Wat als de subsidies wegvallen, hoe zal het gezamenlijke netwerk dan functioneren?

Geert Six: De vraag over identiteit en gemeenschap is evident voor Unie der Zorgelozen. SEAS is inderdaad een goed voorbeeld: kunstenaars van buitenaf komen de identiteit van een plek in kaart brengen. De kunstenaar kan de go-between zijn. Bankje, het project van Valentine Kempynck, is hiervan een goed voorbeeld: een kunstenaar tekent een relevant en universeel verhaal uit over iets collectiefs, over teloorgang,... over iets universeels. Kunstenaars zijn empathisch voor de historische en gevoelsmatige dimensie van een gemeenschap. Als het gaat om een nieuwe weg te tonen voor politiek van de toekomst, moet je kritisch zijn t.a.v. technocratie, kortetermijndenken.

Maar als we spreken over grenzen, dan hebben die niet alleen te maken met naties of regio's. Er is een spanning tussen artistiek en breder cultureel verhaal. Spanningen tussen kunst/cultuur en publiek/politiek zijn de dagelijkse realiteit. Als je dan kijkt naar Europese projecten en de analyse maakt, kun je niet anders dan vertrekken vanuit de positie van de kunstenaar. Je moet de artistieke en culturele analyse van een territorium maken, en op basis daarvan een project opzetten en naar een publiek stappen. Als je die analyse niet maakt, zal je moeilijk een band kunnen opbouwen met een publiek. Dit is een zeer lang verhaal, Unie der Zorgelozen werkt al tien jaar structureel vanuit deze vraag. Projectmatig

is dit moeilijk. Dat is een belangrijke dreiging van EU-projecten, die te ver van de burger staan.

Antoine Pickels: De notie van territorium en grensoverschrijdende samenwerking kun je artistiek interessant vertalen: je kunt bijvoorbeeld een ander kader aanbieden aan kunstenaars om zich toe te houden. Het zou bijvoorbeeld interessant kunnen zijn om te vertrekken vanuit de frictie tussen hedendaagse politieke eenheden, en die uit het verleden. Dit als kader om te kunnen vertrekken vanuit gemeenschappelijkheid en verschil tegelijkertijd. Werken op het verleden om de toekomst te bouwen.

Mona Guichard: Je kunt wel stellen dat een gemeenschappelijke identiteit in deze regio al verworven is, maar wat met nieuwe lidstaten van Europa? Er zijn andere regio's waar de kwestie van territoriale identiteit, taakwestedes, nationale identiteiten... zich iets prangender stelt. Dit is de Europese realiteit vandaag.

Corina Oprea: In de Balkan en het Oosten maakt het gebrek aan goede infrastructuur mobiliteit zeer moeilijk. Er is een gemeenschappelijke programmering uit budgettaire overwegingen. Dus uitwisseling van producties is vandaag al een feit. De discussie gaat eerder over de moeizame uitwisseling van artiesten, de selectie ervan, hun relatie tot de festivals....

De rol van economie

Didier Thibaut: In de uiteenzettingen wordt sterk gewezen op de noodzaak om de link met het economische te leggen. Dat bezorgt me koud bloed, omdat onze projecten hiervan doordrongen zijn, maar we krijgen het heel moeilijk uitgelegd aan onze verkozenen??.

Romarc Daurier: We voelen de noodzaak aan een sterker onderbouwd discours over kunst en economie. We moeten beter kunnen uitleggen wat creativiteit betekent. Het ontwikkelen van regionale clusters tussen kunstenaars, bedrijven,... is hier een mogelijk instrument.

Serge Rangoni: Er zijn te weinig expertisecentra over publieksuitwisseling en circulatie. Dit type van informatie beter laten circuleren zal ook nodig om in het gesprek met politici te stappen.

Samenvatting door Ann Olaerts (VTi)

- Als we spreken over het perspectief van de sector in dit type van samenwerkingsverbanden, dan hebben we nood aan meer analyse over het 'territorium' waar we werken.
- We spreken ook over de nood aan meer langetermijnsamenwerkingen: drie jaar is een te korte termijn. Het partnership moet zeer sterk zijn, en moet een gemeenschappelijke geldnood overstijgen.
- Hoe het gesprek met politici voeren? De uitdaging is om onze eigen kwaliteiten als cultuursector duidelijker te articuleren om de programma's bij te sturen.
 - Meetbare indicatoren: zal een belangrijk instrument zijn om het gesprek met de overheden te voeren.
 - Er is ook de noodzaak om op verschillende niveaus te werken: verschillende beleidsniveaus hebben te verschillende logica's. En we moeten andere discussieplatformen creëren, waar die verschillende perspectieven bij elkaar kunnen komen.

- Er is het taalprobleem, zeer aanwezig in ons land maar allicht ook in andere regio's. Vooral de politiek is niet sterk aangepast om om te gaan met de meertalige realiteit, kijk maar naar Brussel. De ervaringen van Luik kunnen bijvoorbeeld in die context gearticuleerd worden. Wat is de meerwaarde van meertaligheid bij interregionale samenwerkingsverbanden?